

An Examination of University Students' Coping Strategies with Cyberbullying

Furkan AYDIN, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2471-9725>
Süleyman Sadi SEFEROĞLU, Hacettepe University, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5010-484X>

Abstract

The purpose of this case study is to examine the solution strategies developed by the intended university students to stop cyberbullying or cope with cyberbullying. Study group consisted of 112 students from different level and departments. This form, where participation was on voluntary basis, was applied in online environment. Content analysis technique was used in the analysis of collected data. According to the results of the research, the most recommended solution offered when cyber bullying is encountered is to report the negative situation to the police / public prosecutor. The most commonly suggested strategies to cope with and / or stop cyberbullying are; the "cyber-victim can communicate with the cyber-bully to solve the problem in face-to-face situation" and " the cyber-victim could ask for help from his/her family / teachers / friends". In order to prevent cyberbullying and to deal with it; trainings for student and parents about face-to-face communication techniques can be organized. In addition, awareness trainings can be given to parents and teachers on strategies to cope with cyberbullying.

Keywords: Cyberbullying, cyberbully, cyber-victim, coping strategies, prevention

Inönü University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 21, No 2, 2020
pp. 579-594
DOI: 10.17679/inuefd.554675

Received : 16.04.2019
Accepted : 11.07.2020

Suggested Citation

Aydın, F., & Seferoğlu, S. S. (2020). An examination of university students' coping strategies with cyberbullying. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 579-594. DOI: 10.17679/inuefd.554675

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It can be said that the main purpose of developing technologies is to facilitate and improve human life. However, malicious use of these technologies may lead to the emergence of a number of problems. Today, one of the most important of these problems is cyberbullying, especially for children and young people. Therefore, it is considered that cyber-bully victims who have information about strategies to cope with cyber-bullying can solve the problems which they experienced.

Purpose

The purpose of this case study is to examine the solution strategies developed by the intended university students to stop or cope with cyberbullying.

Method

The research was conducted with a qualitative study "case study". Study group consisted of 112 students from different levels and departments. A form, developed by the researchers, consisting of demographic information about students, their experiences of cyberbullying and case studies of cyberbullying was used to gather data. This form, where participation was on voluntary basis, was applied in online environment. Content analysis technique was used in the analysis of collected data.

Discussion and Conclusion

According to the results of the research, the most recommended solution offered when cyberbullying is encountered is to report the negative situation to the police / public prosecutor. The most commonly suggested strategies to cope with and / or stop cyberbullying are; "the cyber-victim can communicate with the cyberbully to solve the problem in face-to-face situation" and " the cyber-victim could ask for help from his/her family / teachers / friends". In order to prevent cyber-bullying and to deal with it; trainings for student and parents about face-to-face communication techniques can be organized. In addition, awareness trainings can be given to parents and teachers on strategies to cope with cyberbullying.

Üniversite Öğrencilerinin Sanal Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri Üzerine Bir İnceleme

Furkan AYDIN, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2471-9725>

Süleyman Sadi SEFEROĞLU, Hacettepe Üniversitesi, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5010-484X>

Öz

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin, sanal zorbalık eylemlerini durdurmaya veya baş etmeye yönelik çözüm stratejilerini incelemektir. Araştırma nitel bir çalışma olan "durum çalışması" ile yürütülmüştür. Araştırmaya üniversitelerin farklı bölüm ve kademelerinde eğitim gören 112 öğrenci katılmıştır. Çevrim-içi ortamda uygulanan bir form aracılığıyla toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sanal zorbalıkla karşılaşıldığında en fazla sunulan çözüm önerisi, yaşanan olumsuz durumun polise/savcılığa bildirilmesi şeklindedir. Sanal zorbalıkla baş etmede ve/veya durdurmada en sık önerilen stratejiler, yani çalışmanın diğer sonuçları, "yaşanan sorunu çözmek için sanal mağdur zorbalıkla iletişim kurabilir yani sanal zorba ile yüzleşebilir" ve "sanal mağdur ailesinden/öğretmenlerinden/arkadaşlarından yardım isteyebilir" şeklindedir. Bu bağlamda sanal zorbalıkla baş etme/önlemeyle ilgili olarak güvenliği artırma ve yüz yüze iletişim teknikleri hakkında öğrenci velilerine yönelik eğitimler düzenlenebilir. Ayrıca sanal zorbalıkla baş etme stratejileri ile ilgili olarak ebeveyn ve öğretmenlere farkındalık eğitimleri verilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sanal zorbalık, Sanal zorba, Sanal mağdur, Baş etme stratejileri, Önleme

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 21, Sayı 2, 2020
ss. 579-594
DOI: 10.17679/inuefd.554675

Gönderim Tarihi : 16.04.2019
Kabul Tarihi : 11.07.2020

Önerilen Atıf

Aydın, F., & Seferoğlu, S. S. (2020). Üniversite öğrencilerinin sanal zorbalıkla baş etme stratejileri üzerine bir inceleme. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 579-594. DOI: 10.17679/inuefd.554675

GİRİŞ

Hızlı toplumsal dönüşümlerin yaşandığı 21. yy. da teknoloji hızla değişmekte ve gelişmektedir. Bugün dijital teknolojiler kullanılarak ödeme yapma, üniversiteye kayıt, hastaneden randevu alma, askerlik sorgulama, görüntülü konuşma gibi hemen hemen her işlem yapılabilmektedir. Günlük hayatın her anını etkileyen teknolojinin bir anlık eksikliği, anında hissedilmektedir. Şüphesiz teknolojinin en yoğun etkilediği alanlardan birisi de eğitimidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden (BİT) yararlanma çabası içinde olan eğitim kurumları bu hedefe ulaşma sürecinde çeşitli uygulamalar yürütmektedirler. BİT'in en etkili ve verimli şekilde kullanımının sağlanabilmesinde "öğretmenler, okullardaki yöneticiler ve veliler" farklı görev ve sorumluluklar üstlenmektedirler. Örneğin eskiden bilginin paylaşımı büyük ölçüde sadece basılı materyaller aracılığıyla sağlanırken, bugün e-ortamlarda bilginin paylaşımı çok kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Bireyler, gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde aradığı bilgiye hem kolayca ulaşabilmekte hem de o bilgiyi anında başkalarıyla paylaşabilmektedirler.

Gelişen teknolojilerin en temel amacı insanın yaşamını kolaylaştırmak ve iyileştirmek olarak özetlenebilir. Ancak teknolojilerin uygun olmayan kullanımı ve bunun sonucunda da birilerine zarar verme/birilerinden zarar görme söz konusu olabilmektedir. Örneğin, bireylerin birtakım teknolojileri normal kullanım sürelerinin üzerinde kullanmaları durumunda; akıllı telefon bağımlılığı (Chiu, 2014; Samaha & Hawi, 2016), sosyal medya bağımlılığı (Çam & İşbulan, 2012; Kuss & Griffiths, 2011), internet bağımlılığı (Aydın, Yaşar & Şişik, 2018; Christakis & Moreno, 2009; Whang, Lee, & Chan, 2003; Young, 1998), oyun bağımlılığı (Aydın & Horzum, 2015; Grüsser, Thalemann, & Griffiths, 2006; Kim vd., 2008) gibi çeşitli sorunlarla karşılaşmaları mümkün olabilmektedir. Bu sorunların yanı sıra teknolojinin amacı dışında veya kötü amaçlı kullanılması da günümüzde önemli sorunlara yol açabilmektedir (Yiğit & Seferoğlu, 2019). Bu sorunlardan birisi alanyazında sanal/siber zorbalık olarak adlandırılan sorundur.

Sanal zorbalık, bir bireyin ya da bireylerin dijital teknolojileri kullanarak bir kişi ya da kişilere zarar vermek amacıyla gerçekleştirdiği ve tekrar eden düşmanca davranışlar olarak tanımlanabilir (Belsey, 2005). Başka bir tanıma göre sanal zorbalık, internet bağlantısı sayesinde bilişim teknolojileri aracılığıyla sosyal saldırganlığın diğer biçimlerini kullanarak ya da birilerine, video, fotoğraf, müzik, e-posta vb. gibi zarar verecek materyaller göndererek zarar verme eylemidir (Willard, 2006). Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de sanal zorbalık olaylarının yaşandığı ve insanların bu durumlardan olumsuz etkilendiği görülebilmektedir (Ayas & Horzum, 2012; Ciucci, Baroncelli, & Nowicki, 2014; Çelen, Çelik, & Seferoğlu, 2016; Çelik, Çelen, & Seferoğlu, 2015; Demir & Seferoğlu, 2017; Erdur-Baker & Kavşut, 2007; Gölpek-Sarı & Seferoğlu, 2019; Hinduja & Phatcin, 2008; Huang & Chou, 2010; Kavuk & Keser, 2016; Kowalski & Limber, 2007; Li, 2006; Peker, 2015; Yiğit & Seferoğlu, 2017).

Sanal zorbalık eylemleriyle karşı karşıya kalan bireyler, yaşadıkları olumsuz olayların üstesinden gelebilmek için çeşitli stratejiler kullanmaktadırlar. Parris vd. (2012) baş etme stratejileri olarak değerlendirdikleri bu stratejileri "Tepkisel Başa Çıkma (kaçınma, kabullenme, gerekçe bulma, sosyal destek arayışı)" ve "Önleyici Başa Çıkma (Yüzleşme, Teknik Güvenliği Artırma ve Farkındalık)" şeklinde iki gruba ayırmaktadırlar. Sanal zorbalık olayları farklılaştıkça, bunlarla başa çıkmada kullanılan stratejiler de değişmektedir. Alanyazına göre, bir sanal zorbalık olayıyla karşılaşan bireyler, yaşadıkları olumsuz durumu öncelikle arkadaşları veya ebeveynleriyle paylaşmaktadırlar (Frisén, Berne, & Marin, 2014; O'Brien & Moules, 2013; Patchin & Hinduja, 2006). Bu durum sanal zorbalık olayını yaşayan bireylerin karşılaştıkları olumsuz durum karşısında ne yapacaklarını bilememeleri ve/veya soruna çözüm bulabilmek için daha deneyimli ya da güvenilir olduğunu düşündükleri birinden destek alma çabasıyla ilgili olabilir.

Ülkemizde 8591 lise öğrencisi ile yapılan bir araştırmada, öğrencilerin sanal zorbalıkla başa çıkma stratejileri hakkındaki bilgi düzeylerinden (%28'inin düşük düzeyde, %60'ının orta düzeyde ve %12'sinin ise yüksek düzeyde) büyük çoğunluğunun orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Aydın, Horzum, & Ayas, 2017). Sanal zorbalıkla karşılaşan kişiler; sanal zorbanın eylemlerine son vermek için korkmadan ve çekinmeden ebeveynleri, akranları ya da öğretmenleriyle iletişim kurarak yardım istemesi beklenmektedir. Fakat bu durumlar düşünüldüğü gibi gerçekleşmeyebilmektedir. Sanal zorba mağdurlarının yaşadığı durumla ilgili

olarak, internet ortamında da araştırmalar yaparak önlemler alabileceğinin farkında olması beklenmektedir. Bununla birlikte sanal zorba mağdurlarının yaşadıkları sorunu çözebilmeleri için sanal zorbalıkla baş etme stratejileri hakkında bilgi sahibi olmaları önemlidir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin sanal zorbalıkla nasıl baş ettiklerini belirlemek ve karşılaşılan sanal zorbalık olaylarına göre uygun baş etme stratejileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan bireylere eğitim vermek önemli görölmektedir (Koç vd., 2016). Dolayısıyla üniversite öğrencilerinin sanal zorbalık eylemlerini durdurmaya veya baş etmeye yönelik çözüm stratejilerinin ortaya çıkartılmasının, farklı eğitim kademlerinde sanal zorbalıkla baş etme stratejileri hakkında verilecek eğitimlerin planlanmasında paydaşlara önemli bir yol gösterici olacağı düşünölmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin sanal zorbalık eylemlerini durdurmaya veya bu eylemlerle baş etmeye yönelik çözüm stratejilerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

Üniversite öğrencileri tarafından,

- sosyal medya ortamlarında kendisine ait bir fotoğrafın küçük düşürücü veya alaycı bir şekilde paylaşılmasıyla ortaya çıkan sorunu yaşayan bir bireye yapılacak çözüm önerileri nelerdir?
- telefonda küfür, hakaret ve tehdit içeren mesajlar alan bir bireye bu durumla başa çıkabilmesi için sunulan çözüm önerileri nelerdir?
- sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalınması tehdidiyle karşılaşılan bir bireye yaşadığı bu sorunla ilgili yapılan öneriler nelerdir?
- e-Posta yoluyla kimliği gizli birisinden gelen rahatsız edici mesajlar alan bir bireye bu sorunuyla ilgili önerilen çözümler nelerdir?
- sosyal medya ortamlarında sahte hesaplar üzerinden kendisi hakkında doğru olmayan bilgilerin paylaşılması sonucunda sosyal/arkadaş çevresi tarafından dışlanma ve benzeri gibi sorunlar yaşayan bir bireye bu sorunla baş edebilmesi için önerilen çözümler nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir çalışma olan “durum çalışması” ile yürütölmüştür. Durum çalışmaları, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2008). Durum çalışması, sınırlandırılmış bir sistemin (örn: olay, süreç, faaliyet veya kişilerin) geniş kapsamlı veri toplamaya dayalı olarak derinlemesine incelenmesidir. Başka bir deyişle, araştırmacı, fotoğraf, ses kaydı, gözlem, görüşme, doküman, rapor vb. gibi birçok türde veri toplayarak, bir durumun derinlemesine tanımlanmasını ve anlaşılmasını sağlamayı amaçlayabilir (Creswell, 2012).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu çevrim-içi ortamda hazırlanan bir elektronik formu dolduran üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. İlk aşamada 141 kişinin katıldığı veri toplama sürecinde, araştırmacılar tarafından yapılan incelemeler sonucunda veri toplama formlarını eksik veya hatalı olarak doldurduğu tespit edilen 29 katılımcı çalışma kapsamından çıkarıldığı için geri kalan 112 kişi çalışma grubunu oluşturmuştur.

Katılımcıların demografik bilgilerine göre dağılımlarına bakıldığında, %44’ünün (49) erkek, %56’sının ise (63) kadın katılımcılardan oluştuğı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların %39’u (44) Hacettepe Üniversitesi’nden, %32’si (35) Sinop Üniversitesi’nden, %24’ü (27) Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nden ve %5’i (5) Bingöl Üniversitesi’ndendir. Dört farklı üniversiteden araştırmaya katılan öğrencilerin %61’i (68) Meslek Yüksekokulu’ndan, %33’ü (37) Eğitim Fakültesi’nden ve %6’sı (7) Eğitim Bilimleri Enstitüsü’ndendir. Üniversite öğrencileri geleceğın yetişkinleri konumundaki kişilerdir. Bu grubun yakın bir gelecekte ebeveyn olacağı ve bu bağlamda sanal zorbalığa maruz kalabilecek aile bireyelerine söz konusu durum ile baş etmelerinde destek verme veya yardımcı olma sorumluluğı üstleneceğı söylenebilir. Üniversite öğrencilerinin ayrıca yakın bir gelecekte çeşitli toplumsal kurumlarda görev ve sorumluluk alacak

kişiler olduğu düşünülürken, sanal zorbalık gibi bir toplumsal tehlikeyle ilgili olarak hangi baş etme stratejilerinin uygun ve etkili olacağı konusunda bilgi sahibi olmaları da önemlidir. Bu doğrultuda bu araştırmanın çalışma grubu geleceğin ebeveynleri olan bireylerden oluşmaktadır.

Katılımcıların bir kısmı akıllı cep telefonlarını (%79 / 89) kullanarak ve evdeki İnternet hizmetiyle (%52 / 58) İnternet'e bağlanırken bir kısmı da okulda (%14 / 16) ve yurttan (%3 / 3) internete bağlanabilmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %37'si (41) sanal zorbalık yaşayan birinin kendisinden yardım istediğini belirtmiştir. Araştırma katılımcılarının %49'u (55) bir başkasına sanal zorbalık yapıldığına şahit olduğunu, %26'sı (29) kendisine sanal zorbalık yapıldığını, %11'i (12) bir başkasına yönelik davranışının/mesajlarının sanal zorbalık olarak algılandığını, %24'ü (27) hiçbir şekilde sanal zorbalık olayı yaşamadığını/şahit olmadığını ve %4'ü (4) ise kendisinin sanal zorbalık yaptığını ifade etmiştir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için iki bölümden oluşan bir elektronik form kullanılmıştır. Bu formun ilk bölümünde 7 sorudan oluşan ve araştırma katılımcılarının kişisel bilgilerinin toplandığı "Demografik Bilgi Formu" bulunmaktadır. İkinci bölümde ise önce sanal zorbalık kavramının tanımı yapılmış, sonra katılımcılara sanal zorbalık deneyimleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu bölümde ayrıca sanal zorbalıkla ilgili 5 ayrı örnek olay sunularak bu olaylarda ortaya konulan durumlarla ilgili görüşler/öneriler istenmiştir. Örnek olaylar araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın (Frisén, Berne, & Marin, 2014; O'Brien & Moules, 2013; Parris vd. 2012; Patchin & Hinduja, 2006) incelenerek kurgulanmıştır. Daha sonra ilgili form görüş ve önerileri için Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (2) ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (1) alanında uzman olan 3 kişiye gönderilerek içerik ve biçim açısından geri bildirimler istenmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda örnek olaylara son şekli verilmiştir. 2017-2018 Güz döneminde oluşturan elektronik form sosyal medya ortamlarında ve toplu e-posta gruplarında duyurulmuştur. Veri toplama sürecinde potansiyel katılımcılara ayrıca çeşitli hatırlatma mesajları yollanmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım & Simsek, 2000). Katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevaplar bir hesap tablosu programında derlenmiştir. Bu süreçte önce benzer cevaplar gruplandırılmış ve temalara ayrılmıştır. Daha sonra bu temalar tablollaştırılarak temaların sıklıkları frekans ve yüzdeler halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Bulgular bu araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen alt problemler ayrı ayrı cevaplandırılacak şekilde sunulmuştur.

Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Medya Ortamlarında Bir Fotoğrafın Küçük Düşürücü veya Alaycı Bir Şekilde Paylaşılmasıyla Ortaya Çıkan Sorunla İlgili Çözüm Önerileri

Bu çalışmanın ilk araştırma sorusu "Üniversite öğrencileri tarafından sosyal medya ortamlarında kendisine ait bir fotoğrafın küçük düşürücü veya alaycı bir şekilde paylaşılmasıyla ortaya çıkan sorunu yaşayan bir bireye yapılacak çözüm önerileri nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere bu konunun ele alındığı birinci örnek olaya verilen yanıtların içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sırasında benzer cevaplar gruplandırılmış ve cevapların sıklıkları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1.

Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Medya Ortamlarında Bir Fotoğrafın Küçük Düşürücü veya Alaycı Bir Şekilde Paylaşılmasıyla Ortaya Çıkan Sorunla İlgili Olarak Sundukları Çözüm Önerilerinin Dağılımı

Başa Çıkma Stratejisi	Çözüm Önerileri	f	%
Yüzleşme	Sanal zorba ile yüz yüze konuşup rahatsız olduğunu açıkça ifade ederek durmasını istemelidir.	40	26
Polise Bildirme	Savcılık veya polise giderek şikâyet etmelidir.	30	20
Ebeveynlere Söyleme	Durumu anne ve babasına söyleyerek sorunun çözülmesinde yardım almalıdır.	23	15
Öğretmenlere Söyleme	Sorunu yaşayan kişi durumu sınıf öğretmenine söylemeli, okul rehber öğretmeninden yardım almalı veya okul idari personeline şikâyet etmelidir.	22	14
Sanal Zorbalıkla Karşılık Verme	Kendisine yapılan hareketin aynısını saldırgana yapmalı, böylece karşıdakinin kendisini anlamasını sağlamalıdır.	12	8
Web Yöneticisine Şikâyet Etme	Site yöneticisine şikâyet edip ilgili eylemin durdurulmasını, yayınların kaldırılmasını ve/veya karşıdaki kişinin hesabının kapatılmasını istemelidir.	11	7
Engelleme	Kişi saldırgan ile iletişimini tamamen kesmeli veya web üzerinden kendisine ulaşmasını engellemelidir.	8	5
Teknik Önlem Alma	Gizlilik ayarlarını gözden geçirmeli, fotoğraflarını herkesle paylaşmamalıdır.	4	3
Kaçınma	Kişi sosyal medya hesaplarını kapatarak bir daha kullanmamalıdır.	3	2
Toplam		153	100

Tablo 1 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin sosyal medya ortamlarında bir fotoğrafın küçük düşürücü veya alaycı bir şekilde paylaşılmasıyla ortaya çıkan soruna çözüm olarak en fazla sanal mağdurun sanal zorba ile yüz yüze iletişim kurmasını (%26) önerdikleri anlaşılmaktadır. Buna ek olarak sanal mağdurun, sırasıyla; yaşadığı olayı polise bildirerek (%20), ebeveynlerine söyleyerek (%15), öğretmenlerine söyleyerek (%14), sanal zorbalıkla karşılık vererek (%8), web yöneticisine şikâyet ederek (%10), kişiyi engelleyerek (%5), çeşitli kişisel önlemler alarak (%3) ve son olarak kaçınma (%2) stratejisini kullanarak sorunu çözebileceğini ifade etmişlerdir.

Üniversite Öğrencilerinin, Telefonda Küfür, Hakaret ve Tehdit İçeren Mesajların Gönderilmesiyle Ortaya Çıkan Sorunla İlgili Çözüm Önerileri

Bu çalışmada ikinci araştırma sorusu "Telefonda küfür, hakaret ve tehdit içeren mesajlar alan bir bireye bu durumla başa çıkabilmesi için sunulan çözüm önerileri nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere bu konunun ele alındığı ikinci örnek olaya verilen yanıtların içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sırasında benzer cevaplar gruplanmış ve cevapların sıklıkları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2.

Üniversite Öğrencilerinin, Telefonda Küfür, Hakaret ve Tehdit İçeren Mesajlar Alan Bir Bireye Bu Durumla Başa Çıkabilmesi için Sundukları Çözüm Önerilerinin Dağılımı

Başa Çıkma Stratejisi	Çözüm Önerileri	f	%
Polise Bildirme	Polis ve savcılığa suç duyurusunda bulunarak hukuksal süreci başlatabilir.	64	45
Engelleme	Telefonun teknik özelliklerini kullanarak ilgili kişiyi engelleme yoluna giderek iletişimi kesebilir ya da telefon numarasını değiştirebilir.	35	25
Ebeveynlerine Söyleme	Aile bireylerine anlatarak, onların yardımlarıyla bu sorunu çözebilir.	29	20
Yüzleşme	Sanal zorbaya, bu durumdan dolayı rahatsız olduğunu belirtip aramamasını kararlı bir şekilde isteyebilir.	9	6
Akranlarına Söyleme	Arkadaşlarından ne yapacağı konusunda yardım isteyebilir.	3	2
Öğretmene Söyleme	Rehber öğretmenine yaşadığı duruma anlatarak yardım alabilir.	1	1
Görmezden Gelme	Sanal zorbanın aramalarını ve mesajlarını umursamayabilir. Böylece bir zamandan sonra sanal zorba sonuç alamayınca iletişim kurmayı kesecektir.	1	1
Toplam		142	100

Tablo 2’de sunulan verilere göre, üniversite öğrencilerinin, telefonda küfür, hakaret ve tehdit içeren mesajlar alan bir bireye bu durumla başa çıkabilmesi için sundukları çözüm önerisi en yüksek oranla polise bildirme (%45) şeklinde olmuştur. Ayrıca katılımcılar telefon üzerinden yapılan sanal zorbalıkla ilgili olarak “zorbayı engelleme” ve “görmezden gelme” şeklindeki tepkilerin işe yaramayabileceğini, zorbalığın devam edebileceğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda sanal mağdurun, sanal zorbanın attığı mesajları ve arama kayıtlarını hiçbir şekilde silmeden polise ya da savcılığa gidip suç duyurusunda bulunması durumunda sorunun büyük oranda çözülebileceği ifade edilmiştir. Katılımcılar ayrıca sanal zorbalık olayının durdurulabilmesi için; “engelleme yapma (%25), anne ve babaya anlatma (%20), sanal zorba ile konuşma (%6), arkadaşlardan yardım alma (%2), öğretmenlerden yardım isteme (%1) ve görmezden gelme (%1)” gibi stratejilerin uygulanmasını önermişlerdir.

Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Medya Hesaplarının Şifrelerinin Çalınması Tehdiyle Ortaya Çıkan Sorunla İlgili Çözüm Önerileri

Bu çalışmanın üçüncü araştırma sorusu “Sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalınması tehdiyle karşılaşan bir bireye yaşadığı bu sorunla ilgili yapılacak öneriler nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere bu konunun ele alındığı üçüncü örnek olaya verilen yanıtların içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sırasında benzer cevaplar gruplanmış ve cevapların sıklıkları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3.

Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Medya Hesaplarının Şifrelerinin Çalınması Tehdiyle Karşılaşan Bir Bireye Bu Durumla Başa Çıkabilmesi için Sundukları Çözüm Önerilerinin Dağılımı

Başa Çıkma Stratejisi	Çözüm Önerileri	f	%
Ebeveynlerine Söyleme	Anne ve babasına, yaşadığı durumu korkmadan anlatarak yardım alabilir.	47	29
Öğretmene Söyleme	Sınıf öğretmeni, okul rehber öğretmeni ya da okul yönetimine sanal zorbalık olayını anlatarak	43	27

	sorununa çözüm bulabilir.		
Polise Bildirme	Polise giderek şikâyet etmelidir.	29	18
Görmezden Gelme	Sanal zorbanın, söylediklerini umursamayarak isteklerini yerine getirmemelidir.	12	7
Kaçınma	Sanal mağdur, sosyal medya hesaplarını geçici olarak kullanmayarak ya da tamamıyla kapatarak sorunu çözebilir.	11	7
Teknik Önlem Alma	Sanal mağdur, daha güçlü şifreler belirlemelidir.	9	6
Yüzleşme	Sanal zorba ile konuşarak sorunu çözebilir.	5	3
Toplam		161	100

Tablo 3 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin, baskı yoluyla sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalınması tehdidiyle karşılaşan bireye öncelikle "ebeveynlerine başına gelen sanal zorbalık olayını çekinmeden anlatıp yardım alarak (%29)" çözebileceği şeklinde bir öneride buldukları görülmektedir. Buna ek olarak üniversite öğrencileri, kendisine yapılan sanal zorbalık olayıyla ilgili olarak sanal mağdura; öğretmene/öğretmenlerine söyleme (%27), polise/savcılığa şikâyet etme (%18), görmezden gelme (%7), sosyal medya araçlarını kapatma (%7), teknik önlemler alma (%60), zorbalıya yüzleşme (%3), sanal zorbalık yaparak karşılık verme (%2) ve arkadaşlarından yardım alma (%1)" gibi stratejileri uygulama önerisinde bulunmuşlardır.

Üniversite Öğrencilerinin, e-Posta Yoluyla Kimliği Gizli Birisinden Gelen Rahatsız Edici Mesajlar Alınmasıyla Ortaya Çıkan Sorunla İlgili Çözüm Önerileri

Bu çalışmanın dördüncü araştırma sorusu "e-Posta yoluyla kimliği gizli birisinden gelen rahatsız edici mesajlar alan bir bireye bu sorunuyla ilgili önerilen çözümler nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere bu konunun ele alındığı dördüncü örnek olaya verilen yanıtların içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sırasında benzer cevaplar gruplanmış ve cevapların sıklıkları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4.

Üniversite Öğrencilerinin, e-Posta Sistemi Üzerinden Kimliği Gizli Birisinden Gelen Rahatsız Edici Mesajlar Alan Bir Bireye Bu Durumla Başa Çıkabilmesi için Sundukları Çözüm Önerilerinin Dağılımı

Başa Çıkma Stratejisi	Çözüm Önerileri	f	%
Polise Bildirme	Polise ve bilişim suçlarıyla ilgili savcılığa suç duyurusunda bulunarak kendisine polis koruması istemelidir.	64	51
Akran Danışmanlığı	Gerçekleşen olayı arkadaşlarına anlatarak yardım istemelidir.	17	14
Engelleme	Gelen e-postaları engellemelidir.	13	10
Teknik Önlem Alma	Bilgisayarına format atarak ve kamerasını bir bantla kapatarak önlem almalıdır.	11	9
Ebeveynlerine Söyleme	Durumu hemen ailesine bildirerek konu hakkında yardım almalıdır.	10	8
Öğretmene Söyleme	Üniversitede güvendiği bir öğretmene durumu anlatarak yardım almalıdır.	9	7
Görmezden Gelme	Kendisine gönderilen e-postaları dikkate almamalıdır.	1	1
Toplam		125	100

Tablo 4 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin, e-Posta yoluyla kimliği gizli birisinden gelen rahatsız edici mesajlar alan bir bireye en yüksek oranda “polise/savcıya şikâyette bulunma (%51)” şeklinde bir öneride buldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte katılımcılar ayrıca, sanal mağdurun, kendisine yapılan sanal zorbalık olayını; “arkadaşlarından yardım alma (%14), engelleme yapma (%10), çeşitli kişisel önlemler alma (%9), ebeveynlerinden yardım alma (%8), öğretmenlerinden yardım alma (%7) ve görmezden gelme (%1)” şeklinde stratejiler uygulayarak çözebileceğini belirtmişlerdir.

Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Medya Ortamlarında Sahte Hesaplar Üzerinden Birisi Hakkında Doğru Olmayan Bilgilerin Paylaşılması Sonucunda Ortaya Çıkan Sorunla İlgili Çözüm Önerileri

Bu çalışmanın beşinci ve son araştırma sorusu “*Sosyal medya ortamlarında sahte hesaplar üzerinden kendisi hakkında doğru olmayan bilgilerin paylaşılması sonucunda sosyal/arkadaş çevresi tarafından dışlanma ve benzeri gibi sorunlar yaşayan bir bireye bu sorunla baş edebilmesi için önerilen çözümler nelerdir?*” şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere bu konunun ele alındığı beşinci örnek olaya verilen yanıtların içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sırasında benzer cevaplar gruplanmış ve cevapların sıklıkları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5.

Üniversite Öğrencilerinin, Sosyal Medya Ortamlarında Sahte Hesaplar Üzerinden Birisi Hakkında Doğru Olmayan Bilgilerin Paylaşılması Şeklindeki Bir Sorunla İlgili Olarak Sundukları Çözüm Önerilerinin Dağılımı

Başa Çıkma Stratejisi	Çözüm Önerileri	f	%
Akran Danışmanlığı	Arkadaşlarına kendisi ile ilgili yayılan yalan haberleri anlatmalı ve yardım istemelidir.	37	31
Polise Bildirme	Hesapların internet adreslerini alarak, polise gidip şikâyetçi olmalıdır.	32	27
Web Yöneticisine Şikâyet Etme	Doğru olmayan bilgileri web yöneticisine şikâyet ederek kaldırılmasını ve sahte hesapların kapatılmasını sağlamalıdır.	18	15
Öğretmene Söyleme	Hakkında yayılan doğru olmayan haberleri öğretmene bahsederek yardım istemelidir.	10	8
Yüzleşme	Bunu yapan kişiye bir şekilde ulaşarak sorunu iletişim kurarak çözmelidir.	9	7
Ebeveynlerine Söyleme	Ailesine durumu anlatarak yardım almalıdır.	6	5
Engelleme	Doğru olmayan haber yapan hesapları engellemelidir.	5	4
Görmezden Gelme	Kendisi hakkında yapılan haberlere herhangi bir tepki vermeyerek umursamamalıdır.	4	3
Toplam		121	100

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların, sosyal medya ortamlarında sahte hesaplar üzerinden hakkında doğru olmayan bilgilerin paylaşılması sonucunda sosyal/arkadaş çevresi tarafından dışlanma ve benzeri gibi sorunlar yaşayan bir bireye en fazla “arkadaşlarından yardım istemek (%31)” şeklinde bir çözüm önerisi sundukları görülmektedir. Katılımcılar ayrıca bu sorunun; “polise bildirerek (%27), web yöneticisine şikâyet ederek (%15), öğretmene söyleyerek (%8), zorbalı yüzleşerek (%7), ebeveynlerden yardım isteyerek (%5), zorbalı teknik olarak engelleyerek (%4) ve görmezden gelerek (%3)” şeklindeki çözüm önerileriyle halledilebileceğini belirtmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma

Bu çalışmada üniversite öğrencileri, telefonda küfür, hakaret ve tehdit içeren mesajlar ve e-Posta sistemi üzerinden kimliği gizli birisinden gelen rahatsız edici mesajlar alan bir bireye bu durumla başa çıkabilmesi için en çok polise bildirmeyi çözüm olarak önermektedirler (Bkz. Tablo 2, Tablo 4). Sanal zorbalık olaylarının çözümünde polise bildirmenin ve polisin çözüm için olaya dahil olması oldukça önemlidir (Vandebosch vd., 2012). Üniversite öğrencileri sunulan örnek olayların tümünde genellikle polisten yardım alınmasını önermişlerdir (Bkz. Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5). Sanal zorbalık yapan birinin aslında suç işlediği ve bu nedenle durumun polise/adli makamlara bildirilerek çözülmesi gerektiği şeklindeki önerinin üniversite öğrencilerinin konuyla ilgili farkındalık düzeylerini yansıttığı söylenebilir. Ayrıca kimliği gizli olan birinin “fiziksel şiddet uygulayacağını bildirmesi/ölümle tehdit etmesi” gibi tehdit içeren mesajlar yollaması, kişilerin can güvenliğinden endişe ederek konuyu güvenlik güçlerine bildirmesinde en önemli etken olabilir. Sanal zorbalık olayı ile karşılaşıldığında bu sorunu polise bildirme ve polis ile hareket ederek çözme şeklindeki öneri, alanyazındaki çeşitli çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir (Broll, 2016; Burnukara & Uçanok, 2012; Frisén, Berne, & Marin, 2014; Monks, Robinson, & Worlidge, 2012; O'Brien & Moules, 2013; Perren vd., 2012; Slonje, Smith, & Frisén, 2013; Vandebosch vd., 2012).

Bu çalışmanın bir diğer sonucuna göre, üniversite öğrencileri sosyal medya ortamlarında bir fotoğrafın küçük düşürücü veya alaycı bir şekilde paylaşılmasıyla ortaya çıkan sorunla ilgili olarak en fazla “zorbayla yüzleşme” önerisinde bulunmaktadırlar. Üniversite öğrencilerine göre sanal mağdur, sanal zorbalık yapan kişi ile iletişim kurarak bu durumu sonlandırmasını istemeli ve kendisi ile sorununun ne olduğunu konuşarak çözmesini önermektedirler. Sanal zorbalık olaylarını durdurmada kişilerin yüz yüze ya da sesli iletişim araçları kullanarak iletişime geçmesi şeklindeki çözüm önerisi alanyazındaki diğer çalışmalarda da karşılaşılan bir bulgudur (Frisén, Berne, & Marin, 2014; Machackova vd., 2013; Paul, Smith, & Blumberg, 2012; Price & Dalgleish, 2010; Völlink vd., 2013). Örneğin Parris vd. (2012) çalışmalarına katılan 20 katılımcıdan 12'sinin “sanal zorbalıkla karşılaşıldığında zorbayla bizzat konuşarak sorunun çözülmesini önerdiklerini belirtmektedirler. Bu önerinin belirtilmesinin sebebi olarak da “sanal mağdurun yazı yolu ile duygularını tam olarak ifade edemeyebileceği” gerekçe olarak gösterilmiştir. Katılımcılar, sanal zorbalık olayını durdurmak için sanal mağdurun, sanal zorbanın ya bizzat yanına giderek ya da sesli iletişim araçlarından birisi aracılığıyla iletişime geçerek eylemi durdurmasını istemesinin daha etkili olacağını belirtmişlerdir.

Üniversite öğrencilerinin, sosyal medya hesaplarının şifrelerinin çalınması tehdidiyle karşılaşan bir bireye bu durumla başa çıkabilmesi için en sık sunulan çözüm önerisi ebeveynlerinden yardım alması şeklindedir. Sanal zorbalık olaylarını önleme ve başa çıkmada sanal mağdurun durumu ailesine anlatarak yardım alması şeklindeki öneriyle alanyazındaki çeşitli araştırmalarda da karşılaşılmaktadır (O'Brien, & Moules, 2013; Orel vd., 2015; Parris vd., 2012; Paul, Smith, & Blumberg, 2012; Price & Dalgleish, 2010; Slonje, Smith, & Frisén, 2013). Nitekim bireyler sanal zorbalığa maruz kaldıklarında duygusal desteğe ihtiyaç duyabilir ve bu süreçte akıllarına ilk gelen çözüm ailelerinden yardım almak olabilir (Cassidy, Jackson, & Brown, 2009; Machmutow vd., 2012). Frisén, Berne ve Marin'in (2014) çalışmasında katılımcıların %70.5'i sanal zorbalık olaylarının çözülmesinde ailelerine güvendiklerini ifade etmişlerdir. Sanal zorbalıkla baş etmede ebeveyn danışmanlığının önemi büyükken, zorbalığın temel sebebinin ise zayıf aile ilişkilerinden kaynaklandığı öne sürülmektedir (Kwan & Skoric, 2013). Öte yandan sanal zorbalığı durdurmak için polis veya okuldaki öğretmenlerle iletişime geçildiğinde, polisin veya öğretmenlerin sanal zorbalık olayını dikkate almadıkları durumlar da yaşanmaktadır (Broll, 2014). Sanal zorbalık gibi ciddi sayılabilecek bir sorunla karşılaşıldığında çözüm yolunda destek sunması beklenen bu kişilerin tavırları bir sorun olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın son sonucu katılımcıların, “sosyal medya ortamlarında sahte hesaplar üzerinden hakkında doğru olmayan bilgiler paylaşılması sonucunda sosyal/arkadaş çevresi tarafından dışlanma ve benzeri gibi sorunlar yaşayan bir bireye” bu durumla başa çıkabilmesi için “akran danışmanlığına başvurması” şeklindeki öneridir. Üniversite öğrencilerine göre, bu tür bir sorun yaşayan bir birey arkadaşlarından yardım alarak sanal zorbalık olayını durdurabilir. Sanal zorbalık olaylarını sonlandırmada/önlemede arkadaşlarından

yardım alma durumu alanyazındaki çeşitli diğer çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir (Frisén, Berne, & Marin, 2014; Machmutow vd., 2012; O'Brien & Moules, 2013; Parris vd., 2012; Price & Dalgleish, 2010; Slonje, Smith, & Frisén, 2013). Sanal mağdur başından geçenlerini arkadaşlarıyla paylaştığında yaşanan sanal zorbalık olayının niteliğine göre kişinin arkadaşları, sanal mağdura duygusal, teknik vb. destekler sağlayarak bu durumu atlatmasına yardımcı olabilirler.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında ulaşılan ilk sonuca göre sanal zorbalıkla karşılaşıldığında en fazla çözüm önerisi, yaşanan olumsuz durumun polise/savcılığa bildirilmesi şeklindedir. Bununla birlikte üniversite öğrencilerine göre, "sanal mağdurun sanal zorba ile yüzleşmesi (olumlu ve sorun çözücü iletişim kurması) ve ailesinden/öğretmenlerinden/ arkadaşlarından yardım istemesi" sanal zorbalıkla baş etmede ve/veya durdurmada en sık önerilen stratejiler olmuştur. Sanal zorbanın mağdur ile iletişimini teknik olarak engellemek de ifade edilen diğer bir çözüm önerisidir. Katılımcılara göre sanal zorbalık olarak adlandırılacak bir eylemle karşılaşan bir birey, soruna çözüm bulma sürecinde "web yöneticisine şikâyet etme, öğretmene bildirme, durumu görmezden gelme, teknik olarak önlem alma, kaçınma (bir süre teknoloji araçlarını/interneti kullanmama) ve sanal zorbalığa zorbalıkla karşılık verme" gibi çözümleri uygulamaya koyabilir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1.
Sanal Zorbalıkla Baş etme Stratejileri

Sanal zorbalık olaylarını yaşayan kişi, yer ve sanal ortam vb. durumlar farklılaştıkça üniversite öğrencilerinin çözüm önerileri de farklılaşmaktadır. Örneğin telefon veya e-posta üzerinden yapılan sanal zorbalığa karşı en çok polise/savcılığa bildirilmesi önerilirken, sosyal medya üzerinden yapılan sanal zorbalığa karşı arkadaşlarından yardım alması daha çok önerilmektedir. Bununla birlikte sosyal medya üzerinden küçük düşürücü ve alaycı fotoğraflar paylaşarak yapılan sanal zorbalığa karşı sanal zorba ile yüzleşerek sorunun çözülmesi önerilirken, şifrelerinin çalınması ile tehdit edilen mağdura ise ebeveynlerinden yardım istemesi önerilmektedir. Katılımcıların profilleri incelendiğinde, öğrencilerin farklı illerdeki üniversitelerden katıldığı ve değişik programlarda okudukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin buldukları coğrafi konum, aldıkları eğitim ile yaşantı ve deneyimlerinin, önerdikleri sanal zorbalıkla baş etme stratejilerinin çeşitlilik göstermesinde ve çözüm yollarının farklılaşmasında etkili olduğu söylenebilir.

Öneriler

- Bu çalışmanın çalışma grubunu üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu katılımcı grubunun eğitim durumları ve yaşları itibarıyla önerdikleri çözüm önerilerinin, doğal olarak kendine özgü bir yapısı olacaktır. Bu nedenle, değişik eğitim kademelerinde bu soruna bakışı ortaya koyabilmek için sanal zorbalıkla baş etmeye/önlemeye yönelik çalışmalar yapılması önerilebilir.
- Bu çalışmanın sonuçlarına göre, sanal zorbalık konusunda destek almak üzere mağdurların anne-babalarına başvurmaları önerilmektedir. Araştırmalar anne-babaların bu konuda genellikle yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu bağlamda sanal zorbalıkla baş etme/önlemeyle ilgili olarak güvenliği artırma ve yüz yüze iletişim teknikleri hakkında öğrenci velilerine yönelik eğitimler düzenlenebilir.
- Bu araştırmanın sonuçları üniversite öğrencilerinin sanal zorbalık eylemi yapmanın suç teşkil ettiğini açıkça bildiğini göstermektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak çeşitli eğitim

kademelerinde suçu kanıtlayacak delillerin nasıl polise bildireceği hakkında eğitimler düzenlenebilir. Bununla birlikte ortaokul ve lisede sanal zorbalığı önleme amaçlı olarak polis ile beraber hareket ederek çözüme gitmenin önemine eğitim içeriğinde yer verilebilir.

- Sanal zorbalıkla baş etme stratejileri ile ilgili olarak ebeveyn ve öğretmenlere farkındalık eğitimleri verilebilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.

Aydın, F., & Horzum, M. B. (2015). Investigation of predictive variables of computer game addiction level of teachers. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(3), 52-66.

Aydın, F., Horzum, M. B., & Ayas, T. (2017). Lise öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalığı ve sanal zorbalıkla baş etme stratejileri bilgi düzeylerinin incelenmesi. 27-29 Nisan 2017 VII. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Aydın, F., Yaşar, H. & Şişik, F. (2018). Ortaokul, lise ve önlisans öğrencilerinin internet bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Kahramanmaraş ili örneği. 28.06-01.07.2018 VIII. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Belsey, B. (2005). Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation. *Recuperado el*, 5.

Broll, R. (2016). Collaborative responses to cyberbullying: preventing and responding to cyberbullying through nodes and clusters. *Policing and Society*, 26(7), 735-752.

Burnukara, P., & Uçanok, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve başatme yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 68-82.

Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? Students' experiences with cyber-bullying. *School Psychology International*, 30(4), 383-402.

Chiu, S. I. (2014). The relationship between life stress and smartphone addiction on Taiwanese university student: A mediation model of learning self-efficacy and social self-efficacy. *Computers in Human Behavior*, 34, 49-57.

Christakis, D. A., & Moreno, M. A. (2009). Trapped in the net: Will internet addiction become a 21st century epidemic? *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 163(10), 959-960.

Ciucci, E., Baroncelli, A., & Nowicki, S. (2014). Emotion perception accuracy and bias in face-to-face versus cyberbullying. *The Journal of Genetic Psychology*, 175(5), 382-400.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research planning conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston MA: Pearson.

Çam, E., & İşbulan, O. (2012). A new addiction for teacher candidates: Social networks. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 11(3), 14-19.

Çelen, F. K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. S. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık ve internet saldırganlığı durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. 25. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (UEBK 2016) Bildiri Özetleri Kitabı*, 27-28. İstanbul Kültür Üniversitesi, Ulusal Eğitim Dernekleri Platformu-ULED ve Pegem Akademi, 21-24 Nisan 2016, Antalya. [Çevrim-içi:

http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/UEBK2016_BildiriOzeti_Celen-Celik-Seferoglu.pdf, Erişim tarihi: 20.03.2018.]

Çelik, A., Çelen, F. K., & Seferoğlu, S. S. (2015). *Ortaokulda siber zorbalık*. XVII. Akademik Bilişim Konferansı (AB15), 4-6 Şubat 2015, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Demir, Ö., & Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(4), 1-17.

Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.

Frisén, A., Berne, S., & Marin, L. (2014). Swedish pupils' suggested coping strategies if cyberbullied: Differences related to age and gender. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(6), 578-584.

Gölpek-Sarı, F., & Seferoğlu, S. S. (2019). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları ile sanal zorbalık yapma ve mağdur olma durumlarının incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying (OJTAC)*, 6(1), 56-76. [Çevrim-içi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/751921>, Erişim tarihi: 03.07.2019.]

Grüsser, S. M., Thalemann, R., & Griffiths, M. D. (2006). Excessive computer game playing: Evidence for addiction and aggression? *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 290-292.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.

Huang, Y. Y., & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1581-1590.

Kavuk, M., & Keser, H. (2016). İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education]*, 31(3), 520-535. [Çevrim-içi: <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2176-published.pdf>, Erişim tarihi: 25.03.2018.]

Kim, E. J., Namkoong, K., Ku, T., & Kim, S. J. (2008). The relationship between online game addiction and aggression, self-control and narcissistic personality traits. *European Psychiatry*, 23(3), 212-218.

Koç, M., Horzum, M. B., Ayas, T., Aydın, F., Özbay, A., Uğur, E., & Çolak, S. (2016). Sanal zorbalıkla baş etme ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 116-128.

Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.

Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction: A review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528-3552.

Kwan, G. C. E., & Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 16-25.

Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170.

Machackova, H., Cerna, A., Sevcikova, A., Dedkova, L., & Daneback, K. (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(3).

Machmutow, K., Perren, S., Sticca, F., & Alsaker, F. D. (2012). Peer victimisation and depressive symptoms: Can specific coping strategies buffer the negative impact of cybervictimisation? *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4), 403-420.

Monks, C. P., Robinson, S., & Worlidge, P. (2012). The emergence of cyberbullying: A survey of primary school pupils' perceptions and experiences. *School Psychology International*, 33(5), 477-491.

- O'Brien, N., & Moules, T. (2013). Not sticks and stones but tweets and texts: Findings from a national cyberbullying project. *Pastoral Care in Education, 31*(1), 53-65.
- Orel, A., Campbell, M., Wozencroft, K., Leong, E., & Kimpton, M. (2015). Exploring university students' coping strategy intentions for cyberbullying. *Journal of Interpersonal Violence, 32*(3), 446-462.
- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J., & Cutts, H. (2012). High school students' perceptions of coping with cyberbullying. *Youth & Society, 44*(2), 284-306.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice, 4*(2), 148-169.
- Paul, S., Smith, P. K., & Blumberg, H. H. (2012). Comparing student perceptions of coping strategies and school interventions in managing bullying and cyberbullying incidents. *Pastoral Care in Education, 30*(2), 127-146.
- Peker, A. (2015). Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Eğitim ve Bilim, 40*(181), 57-75.
- Perren, S., Corcoran, L., Cowie, H., Dehue, F., Mc Guckin, C., Sevcikova, A., & Völlink, T. (2012). Tackling cyberbullying: Review of empirical evidence regarding successful responses by students, parents, and schools. *International Journal of Conflict and Violence, 6*(2), 283-293.
- Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia, 29*(2), 51-60.
- Samaha, M., & Hawi, N. S. (2016). Relationships among smartphone addiction, stress, academic performance, and satisfaction with life. *Computers in Human Behavior, 57*, 321-325.
- Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior, 29*(1), 26-32.
- Vandebosch, H., Beirens, L., D'Haese, W., Wegge, D., & Pabian, S. (2012). Police actions with regard to cyberbullying: The Belgian case. *Psicothema, 24*(4), 646-652.
- Völlink, T., Bolman, C. A., Dehue, F., & Jacobs, N. C. (2013). Coping with cyberbullying: Differences between victims, bully-victims and children not involved in bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 23*(1), 7-24.
- Whang, L. S. M., Lee, S., & Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: A behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior, 6*(2), 143-150.
- Willard, N. (2006). Cyberbullying and cyberthreats. Eugene, OR: Center for Safe and Responsible Internet Use.
- Yiğit, M. F., & Seferoğlu, S. S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 4*(2), 13-49.
- Yiğit, M. F., & Seferoğlu, S. S. (2019). Öğrencilerin siber güvenlik davranışlarının beş faktör kişilik özellikleri ve çeşitli diğer değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*(1), 186-215.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior, 1*(3), 237-244.

İletişim/Correspondence

Öğr. Gör. Furkan AYDIN
furkanaydin@live.com

Prof. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU
sadi@hacettepe.edu.tr